ורבא אמר א"כ אין נדרים נשאלין לחכם תנן ומודין חכמים לרבי אליעזר בדבר שבינו לבין אביו ואמו שפותחים לו בכבוד אביו ואמו בשלמא לאביי דאמר אם כן אין נדרים ניתרין (א) הכא כיון דאיחצף ליה הא איחצף אלא לרבא דאמר אם כן אין נדרים נשאלין לחכם הכא אמאי פותחין אמרי כיון דכל נדרי לא סגיא להון דלאו חכם הכא נמי פותחין: ועוד אמר רבי אליעזר פותחין בנולד כו': מ"ט דרבי אליעזר אמר רב חסדא דאמר קרא [1]כי מתו כל האנשים והא מיתה דנולד הוא מכאן שפותחין בנולד ורבנן מאי טעמייהו קסברי הנהו מי מייתי והא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינן אלא דתן ואבירם אלא אמר ר"ל שירדו מנכסיהן אריב"ל כל אדם שאין לו בנים חשוב כמת שנאמר [2]הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי ותניא (א)ארבעה חשובין כמת עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים עני דכתיב כי מתו כל האנשים מצורע דכתיב [3]אל נא תהי כמת וסומא דכתיב [4]במחשכים הושיבני כמתי עולם ומי שאין לו בנים דכתיב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי

תניא

ר"ן

ורבא אמר אם כן אין נדרים נשאלים לחכם. אם כן דפותחין לו בכבוד המקום לא יהו נדרים נשאלים לחכם שכל אחד ואחד פותח פתח זה לעצמו שהרי פתח זה ראוי לכל הנדרים. וקשיא לן אי מהאי טעמא מודה רבי אליעזר בכבוד המקום אמאי פליג בכבוד אביו ואמו דהא איכא למיחש נמי להאי טעמא ואפשר דס"ל לרבי אליעזר דאיכא נדרים דקילי כולי האי שאין לאביו ולאמו זלזול בהן והני ליכא למפתח בהו בכבוד אביו ואמו הלכך כיון דכל נדרים לא סגי להו בהאי פתחא בנדרים דסגי להו נמי פותחין כדמסקינן במתניתין ורבנן סבירא להו דאם איתא דפותחין לכולהו נדרי סגי ואם כן אין נדרים נשאלין לחכם הלכך בכולהו אין פותחין: עוד אפשר לי לומר דה"ק אמר אביי א"כ אין נדרים מותרין יפה ומש"ה מודה ר' אליעזר לרבנן בכבוד המקום ופליג בכבוד אביו ואמו בההוא טעמא גופיה וכדכתיבנא לעיל דרבי אליעזר לא חייש לטעמא דאין נדרים מותרין יפה ורבנן חיישי. ורבא פליג עליה ואמר אין בכבוד המקום קושטא קאמרת דאיכא למיחש לאין נדרים נתרין יפה ומשום הכי כולי עלמא מודו דאין פותחין בו אבל בכבוד אביו ואמו אפילו רבנן לא חיישי ביה לאין נדרים נתרין יפה דהא תנן דלכבוד מצוה אחת פותחין וכדכתיבנא במתני' וכבוד אביו ואמו נמי לא שנא אלא טעמייהו דרבנן דאמרי בכבוד אביו ואמו משום דאם איתא דפותחין כיון דבהאי פתחא סגי לכולהו נדרי אין נדרים נשאלין לחכם ור' אליעזר לא חייש להאי טעמא כלל: **תנן ומודים חכמים לר"א וכו' כיון דאיתלף ליה הא איתלף.** כיון שמתחלה העיז פניו לאסרן בהנאתו איתלף וכשפותחין לו בכבודן לא משקר ומש"ה פותחין דליכא למיחש: **הכא אמאי פותחין.** והא איכא למיחש דכיון דידע דפותחין לו בכבוד אביו ואמו אף הוא יפתח לעצמו ולא ילך אצל חכם: **כיון דכל נדרי לא סגיא להו בלא חכם.** שהרי בשאר נדרים אין פותחין בהם בכבוד אביו ואמו ומתוך שאינו יודע למצוא בהן פתח צריך הוא שילך אצל חכם ה"נ פותחין שמתוך שהורגל לילך אצל חכם אף בנדרים הללו ילך אצלו: ד)**מתני' ועוד אמר ר' אליעזר פותחין בנולד.** אע"ג דאפסקוה רבנן למלתיה דר"א ליכא למידק מאי ועוד אע"ג דדייק הש"ס הכי בפרק עושין פסין (עירובין דף כג.) דשאני הכא דהוי להתירא וכחא דהתירא אלים טובא ומשום הכי אף על גב דאפסקוה רבנן למילתיה קתני ועוד: **וחכמים אוסרים.** משום דפתח דשכיח הוא דמשוי ליה לנדר נדר טעות אבל נולד לא: **ונעשה סופר.** וצריך לו תמיד או שהיה משיא את בנו ורגילין לאכול בסעודת הנשואין: **רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרין.** משום דנקט כבי טובא הדר ותנא דבכולהו ר' אליעזר מתיר וחכמים אוסרין: **גמ' מאי טעמא דרבי אליעזר.** דאילו רבנן מסתבר טעמייהו כדכתיבנא במתני': **כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך.** אף על גב דיתרו השביע למשה כדכתיב ויואל משה לשבת את האיש ויתן לו את צפורה [שמות ב] אפילו הכי משה רבינו לא היה נשבע אלא מתוך שהיה ירא מדתן ואבירם ולפיכך פתח לו הקב"ה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך: **ורבנן מאי טעמייהו.** מאי עבדי בהאי קרא: **קסברי הנהו מי מתו.** בתמיה: **כל מקום שנא' נצים ונצבים אינן אלא דתן ואבירם.** נצים שני אנשים עברים נצים (שמות ב) נצבים כדכתיב (שם ה) ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם ולא ידעינן מאן ניהו אלמא אותן אנשים שהיו נצים שהלשינו למשה דתן ואבירם היו והם עצמם היו בעדת קרח ושמע מינה דלא מתו: **אלא אמר ריש לקיש שירדו מנכסיהם.** והכי מפרשי ליה רבנן להאי קרא דכי מתו: **ארבעה חשובים כמת.** כבר פרשתי בפ"ק (דף ז: ד"ה שנא') מנלן דירדו מנכסיהם טפי מחד מהנך ארבעה: **ירושלמי** [עי' פ"ט ה"ד] ועוני לאו נולד הוא אמר רבי זעירא העניות מצויה ותהות לאו נולד הוא אמר רבי אילא התהות מצויה:

תניא

רש"י

אין נדרים נשאלין לחכם. שאומר בלבו מה לי לילך אצל חכם לא צריכנא דודאי מותר הוא דכל כך הנאהו ומתירו הוא בעצמו והתורה אמרה לא יחל דברו(ב) הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלים לו: **בשלמא לאביי דאמר.** היינו טעמא דרבנן משום דאין ניתרים יפה הכא מודו ליה לרבי אליעזר: **דכיון דאיתלף.** כולי האי מעיקרא לאדריה לאביו ולאמו מנכסיו הא איתלף ליה ועומד בחולפו כדמעיקרא ואי (ב) מתחרט ודאי חרטה ופיו ולבו שוין ואהכי מתירין לו בכך: **אלא לרבא דאמר היינו טעמא משום דאין נדרים נשאלין לחכם.** הכא נמי בנדרים שבינו לבין אביו ואמו אמאי מודו רבנן הא נמי לא אתו לשיולי לחכם ומתיר הוא בעצמו בכבוד אביו ואמו: **אמרי כיון דשאר נדרים לא סגי.** בלא שאלה לחכם משום דאין פותחין בכבוד אביו ואמו שלא יתיר (ג) עצמו הכא בנדר שבינו לבין אביו ואמו מודו רבנן דפותחין דבשביל האי נדר גרידא דפתחו בכבוד אביו ואמו לא אתי למימר אין נדרים נשאלין לחכם כיון דכולהו נדרים בעלמא נשאלין לחכם: **כי מתו כל האנשים.** לפי שנדר משה ליתרו שלא לשוב למצרים בשביל אותן האנשים המבקשים את נפשו כדמפרש לקמן(ג) ויואל משה ופתח לו המקום בכך לך שוב מצרים ומותר לך כדין שבשביל אותן שנדרת כבר מתים הן: **ורבנן.** דלא סברי ליה דפותחין בנולד אמרי לך ההוא לאו נולד הוא (ד) דהאי קמ"ל רחמנא כי מתו מי מתו אלא ירדו מנכסיהם והיינו כי מתו דהכי קאמר רחמנא הנהו כבר מתו באותה שעה קודם שנדרת ולא הוי נולד אהכי אשתרי בההיא חרטה אבל בנולד לאו היינו חרטה להתיר בה את הנדר: **והאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מקום כו'.** כולא מילתא דרבנן היא: (ה)**ואינו אלא דתן ואבירם.** ולא מתו עד מעשה קרח אלא האי כי מתו שירדו מנכסיהן כבר בשעת הנדר דלאו נולד הוא והיו כמתים: **במחשכים הושיבני כמתי עולם.** כשאדם נתון במחשך ואינו רואה חשוב כמת:

אין

הגהות הב"ח

(א) גמ' נתרין יפה הכא כיון: (ב) רש"י ד"ה דכיון דאיתלף וכו' ואי אמר דמתחרט ודאי נתחרט בלבו ופיו ולבו שוין: (ג) ד"ה אמרי וכו' שלא יתיר בעצמו: (ד) ד"ה ורבנן וכו' דהא קמ"ל וכו' אלא שירדו מנכסיהון וכו' והכי קאמר וכו' ואהכי אשתרי: (ה) ד"ה אינן אלא דתן וכו' בשעת הנדר והיו כמתים דלאו נולד הוא הס"ד:

* * *

תוספות

אין נדרים נשאלין לחכם. אם פותחין בכבוד המקום בלא חרטה אחרת כל אחד ואחד יתיר נדרו בפ"ע ואתי לזלזולי: **כיון דאיחציף חציף.** וליכא למיחש פן יהיה בלבו לקיים הנדר בכל ענין דכיון דחליף כולי האי לא יתקיים לומר שנדר בכל ענין כו': **אלא לרבא דאמר אין נדרים נשאלין לחכם.** לפי שאין החכם מוצא חרטה אלא מגוף הנדר הכא אמאי פותחין שהרי חרטה זאת אינה מגוף הנדר ויש לחוש דבכל נדרים לא ישאל לחכם: **כיון דבכל נדרים לא סגי בלא חכם.** דלא אמרו רבנן לפתוח בכבוד אביו ואמו כ"א בזה לא יטעה וילך אצל חכם: **ועוד אמר רבי אליעזר.** קולא אחרת בנדרים והכא לא פרכינן כיון דאפסקו רבנן לאמאי תנא ועוד כדפריך פרק שני דעירובין (דף כג.) דכיון דקולא היא אית ליה שפיר למתני ועוד דלא פריך הכי אלא גבי חומרא (אלא) לפי שאין מדרך להחמיר: **פותחין בנולד וחכמים אוסרין.** פי' דבשביל הנולד אין נעשה הנדר נדר טעות וטעמא דכל חרטה שע"י חרטה נעשה הנדר טעות ובטל מעיקרו: **מאי טעם דרבי אליעזר.** דמסברא יש לנו לומר דאין פותחין בנולד: **כי מתו כל האנשים.** משה נדר שישב אצל חמיו במדין לפי שהיה ירא לשוב למצרים מפני דתן ואבירם ופתח לו הקב"ה פתח ממה שמתו ומיתה הוי נולד: **ורבנן.** פי' הכי סברי מתו בתמיה כל מקום שנאמר נצים כדכתיב שני אנשים נצים נצבים דכתיב ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים וה"פ אותם שהיו נצבים פגעו במשה ואהרן וכל מקום לאו דוקא דלאו כתוב במקום אחר אלא משום דכתיב ודתן ואבירם יצאו נצבים הרי הוא מפרש בהדיא ולא איצטריך ליה: **אלא שירדו מנכסיהם.** ונולד כי האי דעני מודו רבנן: **ארבעה חשובים כמתים.** ונפקא מיניה למבעי עלייהו רחמי:

מסורת הש"ס

א) ע"ז ה. ע"ש [לעיל ז:], ב) [במדבר ל], ג) [לקמן סה.], ד) [פי' המשנה שייך לע"א],

* * *

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ: שמות ד יט
2. וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִּי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי: בראשית ל א
3. אַל נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: במדבר יב יב
4. בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם: איכה ג ו

* * *

מוסף רש"י

שירדו מנכסיהן. כשנדר, לרבנן, והוי נדר בטעות, ולר' אליעזר ילדו אחר שנדר ופותחין בנולד (ראה"ו בשמו).

* * *

פירוש הרא"ש

בשלמא לאביי דאמר א"כ אין נדרים נתרין יפה. והיינו נמי טעמא לחכמים בכבוד אביו ואמו: הכי נמי כיון דאחצפיה אחצפיה. דכיון שהחליף פניו לנדור אביו ואמו נ"כ בשעת התרה נמי אם אין לו חרטה גמורה יחליף פניו ויאמר שלא היה מניח בשביל כבודו: הכא אמאי פותחין. הכי נמי איכא למיחש שיפתח לעצמו והשני כיון דשאר נדרים אין פותחין בכבוד אביו ואמו לא אתי לטעויי כי אין מצוה בנדרים וכמו שנדר אחר צריך ללכת לפני חכם גם בזה ילך לפני חכם: מ"ט דר' אליעזר. דמסתבר טעמייהו דרבנן דפתיחת נולד לא הוי חרטה מעיקרא: כי מתו כל האנשים. משה נדר לשבת במדין ושלא לשוב למצרים ופתח לו הקב"ה פתח שאם היה יודע שמתו שונאיו לא היה נודר ואע"פ שנדר ליתרו חמיו מכל מקום עיקר הנדר היה משום דבלאו הכי לא היה רשאי לשוב למצרים מפני שונאיו: קסברי. הנהו מי מתו: כל מקום שנאמר נצים נצבים אינם אלא דתן ואבירם. שכן מצינו בהם (במדבר כו) אשר הצו וכתיב (שם טז) יצאו נצבים הלכך שני אנשים עברים נצים היו דתן ואבירם וכן (שמות ה) ויפגעו את משה ואהרן נצבים כלומר הנצבים פגעו במשה ואהרן והם היו דתן ואבירם אלמא לא מתו: אלא כדאמר ריש לקיש שירדו מנכסיהם. וכיון דעניים הם לא היו יכולין להזיקו שאין דבריהם נשמעין ועניות לאו נולד הוא דשכיח: עני ומצורע ומי שאין לו בנים. והנהו לא הוו מצורעים דאם עשירים היו היו יכולין להזיק למשה אע"ג דמצורעים היו ועוד דאם כן היו משולחין מן המחנה וסומין לא היו דכתיב (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר ובנים היו להם דכתיב הם ובניהם [צ"ל ונשיהם ובניהם וטפם והיינו קרא פרשת קרח ע"ז פסוק כ"ז] אלא על כרחך עניים היו: